

Tremties sukaktį paminėjo prisiminimais ir dainomis

Prieš 65 metus, 1951 metų spalio 2–3 dienomis, per kraštą nuvilnijo Lietuvoje vykdyti masiniai trėmimai, kodiniu pavadinimu „Osenj“ (lietuviškai „Ruduo“). Siekdama kuo greičiau užbaigti prievartinę kolektyvizaciją, okupacinė sovietų valdžia nukreipė smurtą prieš kolektyvizacijai nepasidavusius ūkininkus. Jų metu į Krasnojarsko kraštą ištremta daugiau kaip 16 tūkstančių žmonių, tarp jų net apie 5 tūkstančiai vaikų.

Kybartų istorija mena gilią senovę. Šis pasienio miestas visada buvo pilnas lietuviškumo. Susirinkę į Pasauliokybartiečių draugijos salę vietos tremtiniai 1951 metų sukaktį paminėjo prisiminimais ir daina. Žmonės pasakojo, kad spalio pimosiomis dienomis žmonės iš kaimų ir miesto gabeno prie geležinkelio bėgių. Rudens darganos, iki pajudės ešelonas, teko gerokai palaukti.

Žinoma, tarp jų buvo daug vaikų, nėsčių moterų. Keturiasdešimties metų ūkio savininkai Juozas ir Eugenija Šeronai su keturiais vaikais atvežti iš

Kaupiškių kaimo. Vidutei tebuvo dveji, Algimantas – vienuolikmetis. Jis susirinkusiems taip pasakojo: „Sodybą apsupo kareiviai ir stribai, o įėjusieji į vidų garsiai pareiškė, kad šeima visam laikui ištremiama į Sibirą. Už ką? Vienas per kitą užduoties vykdytojai paniekinančiu tonu tėvui iškošė, kad jį, buožę, šaulį, padėtų dar ne ten, jei ne tie keturi vaikai. Turtelį ir vaikus surovė į sunkvežimį. Mažoji sesutė labai verkė, bijojo automašinos ir glaudėsi prie tetos Alesės. Vienas rusakalbis kareivis išplėšė mergaitę iš jos rankų ir kaip sviedinį paleido mamai, stovinčiai automašinoje... Gyvuliniam vagone gimė Algiukas Žakelis... Mums pasisekė, iš tremties grįžome visi gyvi“.

Juozas Pauža tuo ešelonu į Sibirą keliavo be tėvelio. Už tai, kad jis viešai kritikavo kolchozų kolektyvinį darbą, sumanyta uždaryti į lagerį. Rado ir priežastį: tariamai pavogė... maišą grūdų. Ir išvežė į Sibirą. Mama buvo nėsčia, tad tremtis jai su vaikais buvo sun-

ki. Jau Sibire, tik atvykus, spalio 28 dieną gimė Genutė...

Susitikime dalyvavusi LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė papasakojo apie jų norą įamžinti tremtinių istorijas, ragino rašyti atsiminimus knygų serijos „Tremties vaikai“ autoriams ir leidėjams jau ketvirtai knygai. Džiaugėsi, kad šio krašto tremtinių bendruomenė šį darbą atlieka, o Dalijos Vensaitės-Karkienės pastangomis išleistas trys jų atsiminimų knygos. Tačiau tai tik maža dalis užra-

šyto mūsų skausmo. Kybartuose kunigavęs Kauno arkivyskupas emeritas Sigitas Tamkevičius turi įdomią medžiagą apie tremtiesvietų Sibire dabartį, su ja turėtų susipažinti ir miesto gimnazistai.

Tremtinių, partizanų dainomis džiugino susirinkusius Pasauliokybartiečių draugijos moterų ansamblio „Senjoros“ dalyvės (vadovė I. Menčinskienė), muzikantas ir dainininkas Algimantas Šeronas, jo bičiuliai Aloyza Belickienė bei Vytas Andziulis.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Paminėjome 1951 metų trėmimą

Vilniuje

1951-ųjų trėmimo metinių paminėjimas Vilniuje prasidėjo šv. Mišiomis Vilniaus šv. Apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje. Po jų įvyko susikaupimo valandėlė prie paminklo politiniams kaliniams ir tremtiniam Aukų gatvėje. Plazdančios vėliavos, žvakučių liepsnelės ir rudeninės gėlės priminė skaudžias patirtis ir išgyvenimus. Ne vieno skruostu ritosi ašara, primenantį ano spalio lietų, prarastas šeimas ir suluošintus gyvenimus.

Renginyje dalyvavo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinė direktorė Teresė Birutė Burauskaitė, Seimo nariai Arvydas Anušauskas, Audronius Ažubalis, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Saulius Pečeliūnas, projekto

„Misija Sibiras“ atstovė, Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys Mykolas Majauskas. Tremtinių dainas atliko choras „Laisvė“, vadovaujamas Gintaro Skapo.

Džiugu, kad šiai dienai paminėti skirtame renginyje dalyvavo ir moksleiviai. Dainą „Broliūzis“ dovanojo Eglė Jurgaitytė, Simono Daukanto gimnazijos moksleivė, su kuria atvyko būrys gimnazistų ir jų istorijos mokytojas Vytautas Stundžia. Eilėraščius skaitė ir dainavo Vilniaus „Ryto“ progimnazijos dainos teatro ir gitaros studijos moksleiviai, lydimi mokytojų Vilmos Riabovienės ir Karolinos Alfavickaitės. Prie renginio prisijungė ir Vilniaus Viršuliškių mokyklos moksleiviai.

Tokie renginiai skatina jaunimą

domėtis Lietuvos istorija, ugdo pilietiškumą, puoselėja tautinius

jausmus ir istorinę atmintį.

Virginija STAKIONIENĖ

Biržuose

Trėmimo „Ruduo“ 65-ąsias metines LPKTS Biržų filialas paminėjo prie Biržuose pastatyto kryžiaus tautos tremtiniam atminti. Akciją organizavo Biržų filialo pirmininkė Irutė Varzienė ir aktyvus narys, šaulys Vidutis Šeškas.

Padėka

Brangūs bendražygiai, bičiuliai,

Nuoširdžiai dėkoju jums už pasitikėjimą ir man patikėtus pirmumo balsus praėjusį sekmadienį įvykusiuose rinkimuose. Dėkoju, kad atėjote prie balsadėžių, buvote aktyvūs, pilietiški ir drąsiai išreiškėte savo pasirinkimą. Sulaukiau išties daug jūsų balsų ir man tai suteikia vilties ir jėgų.

Lietuvai reikia permainų, tačiau tai tik pirmas laimėtas mūšis. Kad švęstume pergalę, reikia dar didesnio jūsų susitelkimo ir aktyvumo. Spalio 23 dieną laukia antrasis rinkimų turas, į kurį

vienmandatėse apygardose pateko 42 TS-LKD kandidatai. Kiekvienas jūsų balsas yra labai svarbus, kiekvienas balsas gali būti lemtingas. Būkime pilietiški ir iki galo siekime pergalės. Pakalbinkite savo kaimynus, draugus, bendradarbius palaikyti Naują planą Lietuvai, kurį parengė TS-LKD.

Mūsų vienmandatininkams reikia jūsų pagalbos ir palaikymo. Pagarbiai –

**TS-LKD PKTF pirmininkė,
LR Seimo narė Vincė Vaidevutė
Margevičienė**

Įsimintinas tremtinių susitikimas Ukmergėje

Į Ukmergės savivaldybės Vlado Šlaito viešąją biblioteką gausiai susirinkusių buvusių politinių kalinių, tremtinių susitikti su LPKTS knygų serijos „Tremties vaikai“ autoriais ir leidėjais laukė maloni staigmena: iš „Misija Sibiras-2016“ sugrižę jaunuoliai pristatė kelionės įspūdžius į šiuo metu bebaigiančią išmirti Igarką, esančią už Šiaurės poliarinio rato Sibire. Į ten 1948 metų vasaros pradžioje buvo ištremta apie 8 tūkstančiai lietuvių. Miestas, kuriame buvo medienos kombinatas, laivų statykla, gyveno apie 30 tūkstančių gyventojų. Dabar ten jų belikę vos septyntadalis, tušti daugiaaukščiai, į žemę sulindę lūšnelės. Kaip nebūtų keista, ten jaunuoliai dar sutiko, deja, jau lietuviškai nemokančių lietuvių tremtinių vaikų, kurie ilgėjosi senelių ir tėvų žemės, tačiau suprato, kad niekada jos nepamatys... Visa tai atsispindėjo kelionės dalyvių pasakojime. Šešiolika lietuvių sunkiai dirbo ir paliko sunykusiose tautiečių kapinėse aštuonis buko kryžius, sutvarkė nuvirtusius, iškirto krūmynais apaugusių lietuvių Amžinojo poilsio vietą. Deja, šylant klimatui, kapinių teritorija pelkėja, dalis jos jau apsemta. Dabartiniai Igarkos vaizdai, sunkus jaunuolių darbas įamžinta nuotraukose ir filmuotoje medžiagoje.

Su Ukmergėje susijusi Lietuvos Prezidento Antano Smetonos brolio Motiejaus, paprasto akmenskaldžio, gimusio Užulėnio kaime, Taujėnų valsčiuje, šeimos istorija. Sūnūs Antanas – inžinierius, Adomas – dailininkas, dukterė Elena – mokytoja, ištekęs už generolo Stasio Raštikio. Tai jų vaikai su seneliais atsidūrė Sibiro lageriuose. 1941 metų birželį mažametės dukrelės Aldona, Laimutė ir Meilutė Raštikytės su seneliais Motiejumi ir Barbora, kuriai buvo jau devyniasdešimt (motina tuo metu buvo suimta, o tėvelis pasitraukęs į Vakarus) išvežė prie Obės. Tremtyje mirė Aldona ir senelis. Sigutė Smetonaitė su mama aktore Jadvyga Neniškyte-Smetoniene 1948 metais išdundėjo į Čeliabinską. Gal dvi paras važiavo tamsoje, nes langai buvo užkalinti. Jos tėvelis Antanas tuo metu sirgo... Jų tremties istorijos yra knygose „Tremties vaikai“.

LR Seimo narė Vincė Vaidevutė Margevičienė pavišino dar 1988 metais iš Igarkos rašytus Jurgio Jurgelio įspūdžius, kai to miesto archyve jam leido susipažinti su mirčių aktų įrašais. Iš lietuviškų pavardžių buvo galima spręsti, kad 1948 metų žiemą mūsų tautiečių (daugiausia mažamečių vaikų) mirties priežastimi buvo dizenterija arba išsekimas. Tai yra dauguma lietuvių vaikų ten mirė iš bado... Žmonės buvo taip iškankinti, kad 50-mečiams dokumentuose mirties priežastį nurodydavo: „Mirė nuo senatvės...“ Deja, iki šiol niekas to neregistravo, nors turime sukūrę gausias struktūras, tuo gali ir turi užsiimti šimtai žmonių. Tad greitai visai užmiršime mūsų tautiečių kančias...

LPKTS Ukmergės filialo pirmininkė Aldona Kalesnikienė, pristatydamas svečius ir buvusius tremtinius, pasidžiaugė, kad šiame krašte deramai įamžinta istorinė atmintis. Štai ir į „Trem-

ties vaikų“ knygas savo istorijas yra papasakoję ar ne aštuoni ukmergiškiai. Susirinkusiems kalbėjusi LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė papasakojo, kad norėta išleisti tik vieną tremtinių atsiminimų knygą, tačiau apie tai paskelbus „Tremtiniyje“, norinčių išsipasakoti atsirado ar ne du šimtai! Tad spausdinama jau trečioji knyga, renkama medžiaga ketvirtai, ruošiamasi išleisti mažųjų atsiminimų knygą ir anglų kalba. Salėje matėsi jaunų veidų, šauniai dainavo Ukmergės kultūros centro mišrus buvusių politinių kalinių ir tremtinių choras „Tremtinys“, jau atšventęs ketvirtį amžiaus (vadovė Julė Juodienė, koncertmeisterė Dalia Stundžienė).

Zita Kačkaitė-Bagdonienė savo tėvelio Antano (1917–1945) nepamena. Jis žuvo partizanaudamas 1945 metų lapkričio 30 dieną, kai jai tebuvo pusė metų. Dėdei Povilui, partizanui Alijošiui, kovoti iki žūties su okupantais dar buvo lemta septynerius metus...

Filomena Kačkienė su dukterimi pradėjo slaptystis pas gimines ir pažįstamus jau po vyro žūties. Šis laikotarpis tęsėsi trejus metus, kol baudėjai jas surado ir 1948 metų gegužės 22 dieną su dviem maišeliais drabužių ir maisto išvežė į Taujėnų dvarą. Zitos močiutė labai prašė strībų, kad paliktų jai auginti vaikaite, tačiau tie buvo negailestingi. Iš Jonavos geležinkelio stoties prasidėjo sunki kelionė į Krasnojarsko kraštą. Igarkos priemiesčio barake davė kampelį daiktams susidėti. Mamą išvarė dirbti į medžio apdirbimo įmonę, tačiau kelis mėnesius už darbą nemokėjo: atseit išskaitė prievartinės kelionės išlaidas.

Tik po vienuolikos metų mergaitė su motina galėjo sugrižti į Lietuvą, kur laukė nauji išbandymai. Zita mena, kai jos lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas Taujėnų mokykloje, vėliau – rašytojas, nacionalinės premijos laureatas, pamatęs rašto darbe begalę klaidų, pasiliko po pamokų ir verkiandamas mergaitę pasakė: „Neverk, žinau tavo bėdą, parašysiu trejetą...“ Zita dar garsiau pradėjo raudoti, tada mokytojas ją nuramino: „Na, liaukis, parašysiu penketą, juk tu greitai visus ne tik pasivysi, bet ir pralenksi...“

Natalija Petniūnaitė, aukštaitė, matematikos mokytoja, kilusi iš Ukmergės banko tarnautojo ir mokytojos šeimos, tremtyje buvo 1941–1949 metais. Prosenelio Antano Petniūno giminėje buvo ir 1831 metų sukilimo dalyvių, kovojusių už baudžios panaikinimą, ir pokario pasipriešinimo dalyvių. Natalija tremtyje ištekėjo už Andre Petrosianc, kilusio iš garbingos Gruzijos kunigaikščių giminės, kovojusių už laisvę dar Gruzijos caro Vachtango laikais. Tad Tamara gimė tremtyje, į Lietuvą sugrižo 1949 metų liepą, gyveno senelių namuose Ukmergėje. Deja,

greitai tėvelis mirė nuo silikozės, nes lageryje dirbo molibdeno, vario kasyklose. 1954 metais pradėjo lankyti pradžios mokyklą net nemokėdama lietuviškai, bet labai greitai išmoko.

Šiandien Tamara Petrosianc-Reingardienė sako, jog džiaugiasi, kad jos gyslomis teka išdidžių Kaukazo kalnų lava ir rami Lietuvos upių tėkmė. Viena jos puselė tėvelio žemėje gyvena, o kita – Ukmergėje. Sugrižusi į Lietuvą Ukmergės antrojoje vidurinėje mokykloje (dabar – Antano Smetonos) mokėsi labai gerai, su seserimi Nijole buvo geros sportininkės. Sako, kad tremtinio, politinio kalinio vaiko dalia lydėjo visą okupacijos laikotarpį, tačiau per gyvenimą ėjo ir eina tvirtai ir išdidžiai. Su jau mirusiu vyru Jonu išaugino tris gerus, protingus ir išsilavinusius vaikus.

Prieš tremtį Aleksandro Gražio tėvelis Vytautas su šeima gyveno Biržės viensėdyje netoli Žemaitkiemio miestelio, Ukmergės rajone. Ūkininkavo iš senelio paveldėtame 40 hektarų ūkyje. Šeimoje buvo ketvertas vaikų: Aldona, Algimantas, Genė ir jis, Aleksandras. Tėvelis už tariamą mokesčių vengimą metams buvo uždarytas į kalėjimą. Vyriškus darbus ūkyje teko dirbti jau paaugliui broliui Algimantui. 1951 metų spalio 2-osios naktį šeima buvo prikelta iš miego. Atvykėliai liepė ruošti kelionę į Sibirą. Subėgė kaimynai atnešė duonos, šiltesnių rūbų, vyrai padėjo papjauti paršą. Tie, kurie vežė ir pasisavino šeimos turtą, matyt, galvojo, kad Gražių šeima niekada iš ten nebegriš. Tačiau šeima sugrižo, tiesa, ne visi, nes Aldutė mirė tremtyje Tomsko srityje... Šiandien apie tai Aleksandrui pasakoti labai sunku...

Veronika ir Augustas Gudžiūnai pokariu gyveno Ukmergėje, Vilniaus gatvėje buvusiamė Šidagių name su trimis dukterimis. Čia nepriklausomybės laikais šeimininkas buvo įsirengęs parduotuvę, bet atslinkus frontui, pasitraukė į Vakarus. Danutė, gimusi 1936 metais, ir Palmyra, gimusi 1932 metais, lankė Ukmergės Antano Smetonos gimnaziją, o Regina, gimusi 1928 metais, baigusi šešis skyrius, dirbo ūkininkų galvijų surašinėtoja. Deja, toliau gyvenimas susiklostė tragiškai: pokariu Augustas Gudžiūnas buvo suimtas ir kalėjo Krasnojarsko lageriuose. Reginei Gudžiūnienei, kad išmaitintų šeimą, reikėjo skalbti žmonėms drabužius, šluoti gatves. Regina Duškevičiūtė-Snaigė nuo 1945 metų tapo Didžiosios Kovos apygardos B rinktinės 3-ios kuopos ryšininke. Žuvo 1947 metų spalio 30 dieną Želvos valsčiuje, Dvareliškių kaime, Stasio Latviūno sodyboje įrengtoje slėptuvėje.

1948 metų gegužės 22-ąją močiutė 84 metų Oną Duškevičienę, mamą Veroniką ir ją, 11-metę Danutę, išvežė ešelonu į Igarką Krasnojarsko krašte. Mergaitė Lietuvoje buvo jau bebaigianti penktą klasę... Į Lietuvą šeima grįžo 1956 metais.

– Jeigu manęs kas paklaustų, – sako šiandien Danutė, – kurioje pasaulio vietoje žmogui linksmiausiai šviečia saulė, gražiausiai žydi gėlės, gieda paukšteliai, ošia medžiai, ūkauja vėjas, atsakyčiau: tėviškėje... Jeigu manęs kas paklaustų, kuriame žemės kampe lyje gražiausias pavasaris, ramiausia vasara, spalvingiausias ruduo, balčiausias ir puriausias sniegas, atsakyčiau: tėviškėje...

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.
Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.
Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:
1 mėn. – 2,40 Eur.

Rinkimai įvyko, bet tai dar ne pabaiga

Antikos filosofai teigė: paprasta liaudis nenori, kad jai pačiai tektų pareiga valdyti valstybę, tačiau nori, kad pati būtų valdoma teisingai. Trumpai tariant, šį darbą liaudis mielai patiki kitiems piliečiams, su sąlyga, kad tie „kiti“ darbą atliks sąžiningai ir atsakingai. Vargu ar kas pasikeitė per tuos du tūkstančius metų, nebent tai, kad seniau nebūta žmonių, manančių, jog valstybę gali valdyti bet kas, kad ir virėja. Šiandien matome keistą dalyką – žmonės balsuoja už gerą specialistą gydytoją, dirbantį dar ir ligoninės vadovu, bet juk... renkamas Seimo narys, o ne ieškomas specialistas medikas (jau nekalbant apie tai, kad anksčiau tas gydytojas nepasizymėjo jokia aktyvesne politine veikla, nebent keitė partijas, atsižvelgdamas, kokiai partijai priklausyti viršininkai).

Nebuvo Antikos laikais ir tokių išsišokėlių, kokių matėme per šiuos Seimo rinkimus: per televizijoje rodomus kandidatų debatus išvydome tokių veikėjų, kuriems net garažo šluoti nepatikėtum... Personažai pranoksta net Bulgakovo „Šuns širdies“ veikėjus! Klausaisi tokių ir galvoji – o kas būtų, jeigu tokiems iš tikrųjų atitektų valdžia? Geriausiu atveju – „raudonųjų chmerų“ teroras, o blogiausiu..?

Sutikite, – rinkimai yra vienas dėkingiausių demokratijos dalykų, prieinamų visiems pilnamečiams valstybės piliečiams. Nekreipkime dėmesio į apgailėtiną mykimą, kad, girdi, „nieko tas balsavimas neduos, niekas nepasikeis“. Taip kalba tie, kurie niekada neina į rinkimus, bet reikalauja visa gerkle. Ne kartą įsitikinome, kaip svarbu patikėti valstybės valdymą kompetentingiems žmonėms ir kaip blogai, kai ją gauna neišmanantys elementariausių politikos dėsnių. Bet kuriuo atveju galime tik pasidžiaugti, jog neturime „nepakeičiamų dūmų“, aklaiai vykdančių diktatoriaus valią, neturime „batkų“ ir „turkmenbašų“ tipo valdovų. Svarbiausia, kad turime teisę ir galimybes patiems išsirinkti valdžią ir reikalauti iš jos kokybiško darbo. Jei ne – per rinkimus galime parodyti jai duris.

Taip įvyko ir šį kartą – valdančioji dauguma buvo išbrokuota. Nors rinkimai dar nesibaigė, dar laukia lemiamas antrasis turas, kai ką jau galima panagriniuoti, apibendrinti.

Visų pirma aiškėja tendencija, kad daug piliečių nepasitiki partijomis. Žinoma, tokia tendencija puola naudotis populistai ir avantiūristai, pristatantys save kaip „nepartinius“ – suprask, nepriklausomus. Tokių būta ir per šiuos Seimo rinkimus. Bet gi ir anksčiau tokių buvo... O kur juos pamatėme per šiuos rinkimus? Ogi partijų sąrašuose! Todėl, kad vienas lauke – ne karys.

Deja, bet menkai susigaudantiems politiko darbe žmonėms atrodo, jog jokiai partijai nepriklausantis Seimo narys gali ką nors nuveikti. Nemažai pabrėžiančių savo nepartiškumą būta Lie-

tuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos sąraše, taikantis į tokių naivuolių, tikinčių, kad ir „vienas lauke karys“, ir netgi galintis laimėti karą. Taip nėra, nėra buvę ir nebus.

Štai kodėl buvę „nepartiniai“ per kitus rinkimus (arba dar anksčiau) atsiduria partijų gretose. O dėl „žaliųjų“ – didžiausio chemikalų žemės ūkyje pardavėjo, partijos savininko R. Karbauskio neapkaltsi autokratiškumo stoka, tad neverta tikėtis, kad kažkas, patekęs į Seimą su jo partija, be jo žinios vykdytų savavališką politiką. Tad tiek to „nepartiškumo“.

Kas stebėjo išankstines prognozes rinkimų į Seimą, tas negalėjo atsistebėti aukščiausiais socialdemokratų reitingais. Kiek vertos buvo tokios prognozės, parodė pirmasis rinkimų turas. Seimo narys Kęstutis Masiulis tokią baigtį vertina kaip visišką apklausų ir prognozių diskreditaciją, nes nepasitvirtino apklausos agentūrų teigtos prognozės, jog 2016 metais Seimo rinkimus laimės socialdemokratai, jog Darbo partija pagal populiarumą bus ketvirta, kad konservatoriai (TS-LKD) bus tik treči, o „valstiečiai ir žalieji“ (LVŽS) gaus apie 14 procentų, o liberalai (po E. Masiulio skandalo) greičiausiai išvis nepateks į Seimą.

O realybė tokia, kad po pirmojo turo pirmauja konservatoriai, jiems ant kulnų mina „valstiečiai ir žalieji“ su 22 procentais, socialdemokratai liko tik treči, liberalai gavo net 8 mandatus ir yra ketvirta, o Darbo partija tapo „ieškau darbo partija“... Išvada peršasi paprasta – tie reitingai ir prognozės tarnavo palaikyti slyjančiam valdančiosios daugumos autoritetui, arba apklausos buvo vykdomos labai paviršutiniškai. Tad tiek jos ir tevertos.

Grįžtant prie pirmojo turo rezultatų, verta pabrėžti jų sąlygiškumą – po antrojo turo gali viskas pasikeisti 180 laipsnių kampu – antrajame ture laukia per daug TS-LKD ir LVŽS dvikovų. Jame pirmieji gali įtvirtinti pergalę ir tapti valdančiąją koaliciją formuojančia partija, o jei nugalės „Karbauskio sąrašas“, tai ir socdemams atsiras šansas išlikti valdžioje. Žmonės balsavo už „Naisų vasarą“, bet prieš akis – žiema, o gyvenimas toli gražu ne romantiškas serialas.

Politologai, bandydami įspėti politinius slapukaujančio R. Karbauskio tikslus, teigia, kad rinkėjas pasirinko „katę maiše“, bet galiausiai paaiškės, jog „iš maišo išlindoyla“... Reikalas tas, kad R. Karbauskis ir jo statybinis Saulius Skvernelis teigia, jog su niekuo jokių derybų jie nevedė ir neves iki baigsis rinkimai, tačiau prasarė, kad „mūsų partneris gali būti ir socialdemokratas, ir konservatoriai...“ Žinant, tiek vieno, tiek ir kito praeitį, labiausiai tikėtina, kad socialdemokratams „valstiečiams“ prie širdies kur kas arčiau.

Tad ar nebus taip, kad atidavusieji „protesto balsus“ LVŽS, vėl neišvys valdžioje vėsačių ir bradauskų? Bet tai

tik spėlionė – niekas nežino, ką sumanęs R. Karbauskis, į žurnalistų klausimus „su kuo labiau linkęs derėtis“ atsakantis „derybų niekas neves ir tai darysime tik tada, kai pasibaigs antrasis rinkimų turas“. Galimi keli variantai: tariamas R. Karbauskio neapsisprendimas su kuo eiti obuoliauti gali būti nulemtas verslininko gyslelės – politika yra labai slidus biznis, todėl negalima į ją investuoti gerai neišnagrinęjus aplinkybių ir perspektyvų.

Kitas variantas – R. Karbauskis nesitikėjo tokių rezultatų ir suvokia, kad savo sąraše ne labai turi iš ko rinktis. Na, o trečiasis – galbūt jo paslaptinumas susijęs su tam tikrais dalykais, apie kuriuos jo rinkėjai (ir gal net likusi visuomenė) nė nenuoikia, o sužinoję sukeltų vietinį „maidaną“?

Lietuvos lenkų rinkimų akcija-krikščioniškų šeimų sąjunga (girdėjote ką nors apie pastarąją?) aplenkė Tvarcos ir teisingumo partiją, tačiau gavo tiek pat mandatų – 5. Klausimas, kuri iš šių dviejų blogybų (mano asmeninė nuomonė) Lietuvai būtų mažesnė, bet kad tai blogybė, galima spręsti iš Valdemaro Tomaševskio spaudos konferencijos, vykusios pirmąją dieną po rinkimų (konferencijoje pasisakė visų Seimo rinkimuose dalyvavusių partijų atstovai). Taigi ką įdomaus žurnalistams pasakojo V. Tomaševskis?

Ogi nieko vertingo, tik tiek, kad jis ėmė pulti žurnalistus, vadindamas juos korumpuotais, dozuotais ir taip toliau. Jis barė žiniasklaidos atstovus, kad šie reklamavo tik tam tikras partijas, o kitas, pavyzdžiui, Darbo partiją, šmeižė (beje, per darbiečių spaudos konferenciją kalbėjęs partijos vadovas Valentinas Mazuronis padėjo žiniasklaidai už bendradarbiavimą...).

Kita vertus, ko daugiau tikėtis iš proputiniskų pažiūrų žmogaus, besididžiuojančio Donecko separatistų atpažinimo simboliu „Georgijaus juostele“? Ne pirmas kartas matome mėginimus įtikinti Lietuvos visuomenę, kad vietinė žiniasklaida neverta pasitikėti, kad jos perduodama informacija yra „dozuota“, „nupirka“ ir t. t. Ko ne Kremliaus propaganda, kurios tikslas sukelti Lietuvos piliečių nepasitikėjimą savo informacinėmis priemonėmis? Dar viena V. Tomaševskio konferencijoje dėstyta „tiesa“ – kad rinkimai falsifikuoti! Na, tai jau ne tik Vyriausiosios rinkimų komisijos, bet ir visos pilietiškos visuomenės, dirbančios rinkimuose ir balsuojančios, įžaidimas! Bet galime būti tikri – šis Tomaševskio teiginys apie neva falsifikuotus rinkimus tikrai bus tiražuojamas „kremliauskaidos“ priemonėse (kurios kol kas per daug nekalba apie rinkimus Lietuvoje, kas yra gana keista).

Nesakau nieko, į nieką pirštais nerodau, bet po šios konferencijos ki-

lo klausimų, kuri iš kandidatavusių į Seimą politinių partijų nežinomais saitais yra susijusi su Kremliumi? Juk negali būti, kad Maskvai visai nerūpi Lietuvoje vykstantys rinkimai!

Po šių Seimo rinkimų Seime nebeliko Darbo partijos. Didelis klausimas, ar ji apskritai išliks – juk partijos savininkas iš jos išėjo, turi, pasak jo įgaliotinių, projektą Maskvoje, kurioje greičiausiai ir pasiliks – kaip pasiliko baranauskai, antonovai, romanovai ir taip toliau. Tad galime tik pasidžiaugti, kad padaugėjo žmonių, suvokusių tikrąją „Viktoriuoko“ paskirtį mūsų valstybės gyvenime.

Darbo partijos skandalai, palyginti su liberalų vadovo E. Masiulio viražu, kur kas pavojingesni: jie kirta ne tik per politikų prestižą, bet kenkė ir šalies ekonominiam stabilumui bei raidai. Gerai, kad iš politinio šalies gyvenimo rinkėjų valia traukiasi tokie dariniai, kokia buvo Darbo partija (kai kas teigia, jog ji buvo įkurta tam, kad perimtų iš Europos Sąjungos ateinančias lėšas).

Gaila, pasak daugelio dešiniųjų pažiūrų rinkėjų, kad tokios lemties pavyko išvengti su tvarka ir teisingumu mažai ką bendro turinčiai partijai „Tvarka ir teisingumas“, vėl pagarsėjusiai po Ramzio mirties (Ramzis – tai aukščiausios kategorijos pasieniečių šuo, padėjęs sulaukyti ne vieną stambų kontrabandos krovinį; šunį per pasalą nušovė seimūno tvarkiečio Kęsto Komskio brolis Virginijus).

Iš keturiolikos į Seimą pretendavusių politinių partijų pateko tik šešios. Gali kilti klausimas, o ką laimėjo ir ko siekė, pavyzdžiui, už politinę partiją „Lietuvos sąrašas“ balsavę rinkėjai? Ogi laimėjo tiek, kad atėmė taip reikalingus balsus iš TS-LKD ar liberalų.

Jeigu R. Karbauskio partija nugalėtų antrajame ture ir pasirinktų koalicijos partneriais socialdemokratams, tai Darių Kuolį visi galėsime pasveikinti į valdančiąją daugumą grąžinus vėsaites ir bradauskus. Galų gale intelektualai ne pirmą kartą iškrečia Lietuvai piktą pokštą – 1940 metais Stalino saulės parsivežti irgi ne mažaraščiai valstiečiai į Maskvą važiuo.

Gintaras MARKEVIČIUS

Naujos knygos

Prie lakštingalų upės

Prikelti kartų gyvenimai

Kuri Lietuvos upė prilyginama lakštingalų trelių grožiui? Tik Jiesia. Poetų apdainuota, vietos gyventojų pamiltą. Jiesios aplinkos grožį perkėlė į naujos knygos puslapius „Kaimo prie lakštingalų upės istorija“ LPKTS garbės pirmininkas dr. Povilas Jakučionis. Knygos tituliniam puslapyje – dvi pavardės: sudarytojai Povilas Jakučionis ir Algimantas Jakučionis.

Nedaug Lietuvoje rasime gyvenviečių, juolab kaimų, kurie būtų užsitarnavę išskirtinį dėmesį. Tą kruopštų darbą pasišventę atlikti kada nors gyvenę ar tebegyvenantys piliečiai, užsimoję palikti ryškia brydę savo krašte. Povilas Jakučionis kruopščiai rinko faktus, kalbėjosi su vietos gyventojais ir įvilkęs juos į literatūrinę rūbą pateikė dviejų šimtų su kaupu puslapių knygą. Ji skirta Jiesios krašto žmonėms, o tiksliau – Pajiesio kaimo gyventojams. Algimantas Jakučionis užpildė „baltas vietas“, be kurių knyga neturėtų dabartinio veido. Meistriškai įpinti pasakojimai apie Pajiesio kaimą, kur slypi Jakučionių šeimos šaknys, neaplenkiant ir gretimų kaimų. Autoriai atliko bene svarbiausią misiją – prikėlė kelių kartų žmonių gyvenimus. Gausios iliustracijos pagyvina turinį, suteikia daugiau tikroviškumo. Filologas dr. Arvydas Vidžiūnas apie knygą parašė tokias eilutes: „Kadangi aš irgi esu tradicinių pažiūrų ir esu įsitikinęs, kad Tėvynė susideda iš mažųjų mūsų tėviškių, sodybų ir laukų, čia gyvenančių žmonių papročių, mitų, tikėjimų, baimių ir dainų, todėl Paties pastanga parašyti gimtojo kaimo istoriją man yra gražiausias pilietinis ir kultūrinis veiksmas.“

Pajiesio kaimo istorija apima keletą kartų žmonių gyvenimus – nuo senelių iki jų vaikaičių, nuo 19 amžiaus pabaigos iki šių dienų. Kaimo gyvenimo atspindžiai pateikiami nuo įvykių prieš Antrąjį pasaulinį karą, užsimenamais ir Pirmojo pasaulinio karo įvykiais šiame krašte. Daug vietos skiriama tarpukario Lietuvai, reikšmingiems pokyčiams, politinei santvarkai, jaunos valstybės kūrimo aspektams: žemės reforma, dvarų parcelavimas, valstiečių kūrimosi vienkimiuose ypatumai. Neapsilenkta ir su didžiausiais skauduliais: sovietų okupacija, Antrasis pasaulinis karas, nacių bei antroji sovietų okupacijos, trėmimai, priverstinė kolektyvizacija, parti-

zaninis karas, žydų likimai ir vietos gyventojų pagalba jiems. Aptariama ir dabartinė Pajiesio kaimo būklė. Apie tai skaitome knygos pabaigoje.

Svarbiausi istoriniai įvykiai, reikšmingos datos

Knygos autoriai, remdamiesi istoriniais šaltiniais, nuosekliai dėlioja faktus, komentarus ir įžvalgas. Senovės Lietuvos istorijos tyrinėtojai Suvalkiją mini nuo pirmojo tūkstantmečio pradžios. Aptariamas Užnemunės vietovių laikotarpis nuo trečiojo LDK padalinimo ir istoriniai pokyčiai po 1863 metų sukilimo, vietos savivaldos kūrimas, tarpukario laikotarpio atspindžiai. Įvykiai keitė vienas kitą, o žmonės, gairinami politinių vėtrų, atlaikė, išliko ir kūrė savus gyvenimus visoje Lietuvoje ir prie Jiesios upės.

Jei knygos autoriaus šiandien kas paklaustų, ar gyvenimas kaime nebuvęs nuobodus, jo atsakymas labai romantiškas. „Nuobodu gali būti tik tam, kas neturi darbo. Kaime darbo visada buvo per akis. Net ilgais ir tamsiais rudens ir žiemos vakarais. Įsivaizduokite, sodybos išsidėsčiusios kas 200–300 metrų viena nuo kitos. Gryčiose gausios po 8–12 žmonių šeimos. Trys kartos – seneliai, tėvai ir vaikai – gyvena kartu. Ne tik darbo, namų ruošos, bet ir pasakų, dainų, kalbų buvo iki valios.“

Apie Pajiesio partizanus

Žmonės Pajiesio partizanus vadino ne tik šiame kaime gimusius vyrus, bet ir gyvenusius arba ilgą laiką partizanavusius abipus Jiesios ir Pajiesio miškuose. Pagarbą pelnę šio krašto vyrai atsirado ir šios knygos puslapiuose: Bronius Petkevičius-Pipiras, Dominykas Jakučionis-Berželis, Vytautas Jakučionis-Ažuolas, Vytautas Gudynas-Papartis, Antanas Gudynas-Speigas, Vytautas Žemaitis-Saulius, Leonardas Žemaitis-Pirmas, Bronius Vilkas-Kėkštas, Albinas Buzas-Bijūnas, Povilas Pečiulaitis-Lakštingala, Petras Šulikauskas-Aidas. Skyriuje „Pajiesio partizanai“ P. Jakučionis aprašo kovų epizodus, nepakartojamą jaunų vyrų drąsą ir tikėjimą, jog ta kova šventa. Apie partizanų susidūrimą su rusų kareiviais P. Jakučionis rašo: „Vampyro“ partizanų skyrius sulaukė rusų žvalgų grupę, atėmė iš jų šovinius ir, įdavę laišką rusų pulko vadui, kad kariuo-

menė neitų į miškus, pasiuntė juos pas saviškius. Vis dėlto rusai puolė partizanų prie Dvarlaukio pievų. Mūšis su pertraukomis truko 4–5 valandas, iki sutemos. Naktį partizanai mažais būreliais pasitraukė. Po Degimų kautynių, kur krito šeši partizanai (žuvo Jonas Slavickas-Putinas su penkiais kovos broliais), buvo sunkiai sužeistas Vincas Senvaitis-Žaliavelnis, žuvo apie 70 rusų kareivių. Šie iš keršto sudegino Vilkų sodybą, atėmė visus gyvulius. Vilkų šeima apsigyveno mano tėviškėje. Tai buvo Pajiesio apylinkėse didžiausias ir garbingai pasibaigęs partizanų mūšis per visą Partizanų karo laikotarpį.“

Apie tremtį knygoje prisiminimais dalijasi išgyvenę šį sunkmetį Pajiesio kaimo žmonės. Trys trėmimai – 1948, 1949 ir 1951 metais, palietė daugelį šio kaimo žmonių. Knygoje apie tai prisiminimais dalijasi Onutė ir Marytė Jakučionytės, Anastazija Adelė Babilienė, Dana Miliūnaitė-Matvejeva. Pateikti Pajiesio ir Baraginės kaimų tremtinių bei suimtų Pajiesio žmonių sąrašai. Išties titaniško darbo verti Pajiesio gyventojų sąrašai laikotarpiais – 1945–1948 metais, 1973–1975 metais, 1990–1995 metais. Išvardytos ne tik pavardės, bet ir asmens gimimo metai, šeimyninė padėtis, išsilavinimas.

Įdomu skaityti skyrelį „Kainos prieškarinio Lietuvoje“. Keletą jų pateikiame.

Karvė kainavo 200 litų, bekonas – 80 litų, lašinių kg – 1,8–2 litus, 1 litras pieno – 12–15 centų, 1 kilogramas sviesto – 1,5–2 litus, cukrus – 80 centų, kiauliena – 1,5 lito, žąsis – 4 litus, 10 kiaušinių – 0,8–1 litą, cigaretės – 25–50 centus.

Knygoje pateikta Pajiesio kaimo demografinė gyventojų sudėtis, išsilavinimo duomenys, paskelbtos daugiausia vaikų išauginusios šeimos, ilgaamžiai gyventojai, paskelbta vardų ir pavardžių įvairovė. O pajiesiškių vartojamos patarlės, priežodžiai, sentencijos – tikras lobynas. Senelių ir prosenelių šnekotos nuotrupas būtinai pacituosiu: andarokas, viedras, nekočia, abrusas, lopena, videlcius, sklepas, drobynos, prabasčius – slavizmų kilmės žodžiai, o – šmeras, gasas, cvekas, likarna, jakė, frenčius – germanizmai.

Besidomintys savo šeimos genealogija, pavartys ir atidžiai išstudijuos pateiktas lenteles, nes už tokią informaciją, apsilankius archyvuose, tektų mo-

kėti, o čia – prieinama laisvai, tik reikia knygą įsigyti. Už tai knygos sudarytojams tenka padėkoti.

Šeimų istorijos

Taip pavadinta antra knygos dalis. Joje išsamiai aprašytos išpūdingos istorijos, neaplenkiant nei tremties, nei kitų kataklizmų, patirtų okupacijos metais. Be to, nuoširdūs žmonių pasakojimai atskleidžia jų vidinį pasaulį, gerumo pradmenis, žmogaus stiprybę. Rodos, gyvena žmonės, vieni šalia kitų, o nedaug vieni apie kitus žino. Tik šią knygą perskaitę kiekvienas pasakys: „Matai, kaip būna...“ Ir knygos autorius P. Jakučionis rašo: „Geriau sekėsi rašyti šeimų istorijas iš pietinio kaimo galo, kur yra daugiau išlikusių senbuvų. Čia kaimynas kaimyną geriau pažįsta, čia dar ne visai suardyta vietos bendruomenė. Arčiau plento gyvena daugiau naujakurių ir yra tuščių sodybų. Paklausi nėti žmonės menčiau pažįsta ir žino apie kaimynus. Tarsi būtų miestietiška susvetimėję.“

Perskaičius knygą „Kaimo prie lakštingalų upės istorija“ vis dėlto Povilą Jakučionį reikia laikyti jos autoriumi, o ne – sudarytoju, kaip įrašyta knygos tituliniam puslapyje. Visi knygoje paskelbti straipsniai, pasakojimai, žmonių prisiminimai savime juk neatsirado. „Tremtinio“ skaitytojai pažįsta P. Jakučionį kaip gebantį diskutuoti, „atremti“ oponentą. Spaudoje išlikę jo straipsniai, parašytos knygos liudija apie šio žmogaus literatūrinis gebėjimus.

Aušra ŠUOPYTĖ

Klaipėdiečių kelionė

Nieko nėra įdomesnio kaip kelionės. Keliauti reikia, juk tada tarsi labiau atsiveria akys, ne tik ryškiau pamatai, bet ir viską labiau išgyveni. Taip atsitiko ir mums, Klaipėdos buvusių tremtinių choro „Atminties gaida“ nariams, vadovaujamiems Vytauto Saikausko, suplanavusiems dviejų dienų išvyką maršrutu Klaipėda–Jurbarkas–Kernavė–Vilnius, tema „Rezistencinės kovos atspindys“.

Važiavome Panemunė – tik žvalgykis ir grožėkis Nemunėlio juosta. Atvykome į Jurbarką, kur mus sutiko Kultūros skyriaus vyr. specialistė Regina Kripienė. Jos vadovaujami važiavome į V. Grybo muziejų. Iš ten vykome į Šimkaičių girią, kur slapstėsi partizanų vadas generolas Jonas Žemaitis-Vytautas. Čia, girioje, išlikusi žeminė – bunkeris – tikras partizaninių kovų simbolis. Pagerbę Jono Žemaičio at-

minimą kelionę tęsėme po Panemunę: Vytėnų pilį, Raudoną, Veliuoną, kurioje užėjė į bažnyčią sugiedojome giesmę „Marija, Marija“. Vakare pasiekėme Kernavę – pirmąją Lietuvos sostinę. Čia, muziejuje, klausėmės gido pasakojimo.

Pernakvoje išvykome į Vilnių. Pirmiausia aplankėme Genocido aukų muziejų, čia išvydome žiaurią sovietų tikrovės slaptąją pusę – politinių kalinių gyvenimo ir kančių kameras, kar-

cerius ir kita. Tuskulėnų rimties parko memorialiniame komplekse sovietų nusikaltimų žmogiškumui aukas pagerbėme koplyčioje sugiedoję „Lietuva brangi“.

Ir paskutinis, jau šviesesnis, mūsų kelionės objektas – Valdovų rūmai.

Aplankę kovų už laisvę paminklus, prisiminę savo šalies istoriją, dar labiau insime branginti Laisvę.

Vanda STONIENĖ

Tremtis vis dar atmintyje

Kaune gyvenanti mažoji tremtinė Vanda Kalninytė-Milieškienė sako, kad penkeri tremtyje praleisti vaikystės ir paauglystės metai jos vis dar neapleidžia. Stalininė socializmo ideologija buvo tarsi maras, ir laimingi tie, kurie laiku pasveiko. Tuo klaikiu metu buvo dvi pusės: auka ir tie, kurie prisidėjo prie jos skausmo. Net sugrįžus į Lietuvą po tremties kančių, bado ir pažeminimo, reikėjo nešioti, anot rašytojos Vandos Juknaitės, tarsi pelnytos bausmės žymę, su kuria buvo labai sunku pritapti prie sovietinės aplinkos.

Atėjo nepriklausomybės laikai, nusavinto ir nacionalizuoto turto grąžinimas. Ir vėl teko patirti skriaudas bei pažeminimus, atvirą melą ir prievartą, kai tavo senelių ir tėvų prakaitu aplaistytą žemę atidavė apskresniems, o savo trobesius reikėjo iš užgrobėjų išsipirkti... Laikas bėga, tačiau nuoskaudos dar likę ir kraujuoja...

Vandos seneliai iš motinos pusės Domas (1872–1952) ir Petronėlė (1880–1983) Poviloniai gyveno Šiaurės Lietuvoje, Andrišonių kaime (dabar – Biržų rajonas, Papilio seniūnija), augino dešimt vaikų, iš kurių septyni sulaukė pilnametystės: Norberta, Alfonsas, Adolfas, Vanda, Genovaitė, Emilija ir Bronius. Ūkyje buvo apie 50 hektarų žemės, topoliais užsodintas kiemas, dviejų galų troba, apynauji statiniai. Iki sienos su Latvija tebuvo puskiometris, o iki Kvietskų miestelio, priklaususio Rokiškio apskrčiai – 2 kilometrai. Norberta (1904–1978), Vandos mama, buvo vyriausia šeimoje. Vieni vaikai siekė mokslų, kiti – mokėsi amatų. Pavyzdingų ūkininkų šeimą kaimynai laikė visiems pavyzdžiu. Vienas po kito vaikai išsikėlė gyventi kitur. Alfonsas įsikūrė Panevėžyje, Vanda mokytojavo Pandėlyje, Kaune, Norberta nutekėjo į kaimyninį kaimą. Tačiau 1941 metų birželio 14-ąją Domą ir Petronėlę išvežė į tremtį Irkutsko srityje, Pankrušickos rajone. Kartu su jais trėmė ir garsaus tapytojo Petro Kalpoko (1880–1945) iš Miškinės vienkiamio, Kvetkų valsčiaus, gimines. Pats dailininkas tuo metu dėstė Kauno meno mokykloje... Tada į Povilonių ūkį sugrįžo sūnus Adolfas, išgyveno vokiškąją okupaciją, sulaukė sovietų sugrįžimo.

Sako, 1946 metais Vanda Povilonytė Pandėlyje dalyvavo susitikime su gal anksčiau pažįstamu kolaborantovaldžios galva J. Paleckiu. Jam ir pasiskundė apie ištremtus senus tėvus, prašė užtarimo. O jį gavusi, pranešė dvidešimt penkerių metų broliui Broniui, kuris išvyko į Sibirą ir tėvus parsivežė. Ūkyje šeiminkavęs Adolfas susirado žmoną, susilaukė šeimos. Taip prabėgo dveji metai. Netikėtai 1948 metų gegužės 22-ąją Alfonso šeimą, gyvenusią Minkūnų kaime, ant Nemunėlio kranto, ištremė į Irkutsko sritį: žmoną Valę, vaikus Teisutį ir Laimutį (tremtyje jiems gimė trečias sūnus Rimas). Matyt, sovietinė valdžia persigalvojo, kad leido grįžti senukams iš Sibiro, nes 1949 metų vasario 25 dieną Rokiškio MVD skyrius sulaukė Domą už tariamą pabėgimą iš tremties.

Buvo tardomas naktimis, kaltinamas tuo, ko nepadarė. Buvo laikomas Panevėžio kalėjime, iš ten išvežė į Vilnių, o po pusmečio „trojka“ nuteisė ir grąžino į Irkutsko sritį, pas ten ištremtą sūnų Alfonsą. Domui Poviloniui buvo jau 77-eri, tad po trejų metų mirė... Laidojo savi, tačiau jau Atgimimo metu senolio palaikai Lietuvos nepasiekė, nes buvusias kapines užliejo Bratsko hidroelektrinės užtvankos vanduo.

Po senolio suėmimo ir vėl šeimoje nežinomybė. Adolfas išvyksta į Rygą, senoji Petronėlė slapstosi pas vyro gimines, dukros pakeitę pavardes, bet laukia neprašytų svečių...

Nukeliaukim į Vandos senelių iš tėvelio pusės gyvenimo labirintus.

Mykolas ir Ana Kalniniai gyveno Pūtelių kaime, vos už trijų kilometrų nuo Povilonių ūkio. Dabar tai Biržų rajonas, Papilio seniūnija. Kaime telikusi viena sodyba. Iš tikrųjų Mykolas buvo latvis, Kalniš, liuteronas, o Ana – lietuvė, pavarde Dauguvietytė. Žinoma, kad Kalniniai čia gyveno nuo 19 amžiaus, šeimoje kalbėjo latviškai. 20 hektarų ūkyje, 12 ha buvo dirbama žemė. Augino penkis vaikus: Albertą (Vandos tėtis; 1899–1991), Karolį, vėliau gyvenusį Panemunyje, Joną, išmokusį batsiuvio amato ir gyvenusį Kvietskų miestelyje, Lindą bei Austrą. Dukterys nutekėjo į Latviją. Beje, Linda su šeima iš ten buvo ištremta, tačiau po tremties sugrįžo į savo ūkį, nes Latvijos valdžia, kaip ir estai bei ukrainiečiai, apsigyventi tremtiniais gimtinėse nedraudė... Kalniniai numatė, kad ūkį perims Albertas, todėl šis mokėsi ūkininkauti, buvo geras stalius. Žinoma, gavo ūkį su sąlyga, kad išmokės broliams ir seserims jų dalis, oriai išlaikys senus tėvus. Viskas taip ir vyko iki pat okupacijos pradžios.

Perėmęs tėvų ūkį, Albertas pradėjo žvalgytis žmonos. Norberta Povilonytė sutiko tekėti už latvio, tapusio kataliku, kad santuoka būtų tvirtesnė. 1934 metais jaunieji apsigyveno Pūtelių kaime. Greitai šeima pagausėjo: 1936 metais į pasaulį atėjo dukrelė Irena, dar po metų – Kristina. 1941 metais gimė Vanda. Su kaimynais Čereškomis, Dobilais, Balčiūnais gerai sutarė, vieni kitiems talkino.

Albertas ir Norberta Kalniniai puoselėjo ir puošė ūkį, buvusį šalia miško, prie Nemunėlio. Sodyba atokesnė, prie upelio senvagės, tad kamavo dažni potvyniai, atkertantys sausumą, apsemdami klojimą, pasiekdami net pirtį. Dviejų galų troba, du tvartai, nedidelis sodas, pilnas avilių, gandrų ant klojimo, pinavijų darželis. Visi laukdavo paskrendančių gandrų, tai buvo tarsi šeimos šventė. Žinoma, jie vieni ūkio apdirbti negalėjo. Vaikai maži, tad samdė padidinius darbininkus. Prieš karą čia prieglobstį rado pabėgėliai iš Lenkijos. Jau 1940 metų spalio 22 dieną sovietinė valdžia, gavusi informaciją iš vietos aktyvistų, nustatė ir surašė pažymą apie tai, kad Kalniniai – tai buožės, nes naudoja samdomą darbo jėgą, turi gražų ūkį, tad jų vieta – Sibire. Šiandien Vanda Milieškienė sako, kad jų prieš pat

Gausi ir darbšti Domo ir Petronėlės Povilonių šeima. Apačioje Vanda, iš kairės Petronėlė, Norberta, Bronius, Adolfas, Genovaitė ir Alfonsas, 1930 metai

karą neišvežė vien todėl, kad buvo dideli potvyniai, jie per trėmimus buvo atkirsti nuo pasaulio.

Žinoma, vokiečių okupacijos metais buvo kiti išbandymai, gal ir ne mažiau skausmo, tačiau tremties baimės neliko. Okupantams sugrįžtant, visas kaimas slėpėsi miške su vežimais ir gyvuliais. Nuošaliu kaimo keliuku į vakarus skubėjo rusų kareiviai, kur nuo sprogimų švietė rausvas dangus. Atėjo neramūs laikai, apie tremtis pranešdavo patriotai, tada daug kas slapstydavosi. Irena ir Kristina, baigę Kvietskų pradžios mokyklą, išvyko mokytis į Pandėlį. Kadangi sodyba buvo prie miško, dažnai užeidavo partizanai ir juos persekiojantys sribai, kurie šeiminkavo sodyboje. Kartą jie važiavo motociklu, pravažiavę klojimą sustojo, grįžo atgal ir pradėjo šaudyti gandrų. Ilgai šaudė... Reikėjo raminti tėvelį, kad neitų nekaltų paukščių gelbėti ir pats žūtų. O kai sribai išvažiavo, tėveliai rado vieną žuvusį gandrą. Kaip visi išgyveno, kokį skausmą patyrė!

Jau daug vėliau Ypatingajame archyve Vanda rado pažymą apie kitus tėvelio „nusikaltimus“: vokiečių okupacijos metais Alberto Kalninio ūkyje dirbo rusų karo belaisviai, o pats šeiminkas Lietuvos nepriklausomybės metais buvo aktyvus šaulys...

1948 metais Vanda pradėjo lankyti mokyklą. Iš vyresniųjų sesių buvo išmokusi skaityti ir rašyti, tad priėmė į ant-rą klasę. Kartą mokytoja liepė atsinešti pinigų, nes rodys filmą apie Marytę Melnikaitę. Sugrįžusi apie tai pasakė mamai, o toji neduoda. Sako, nežiūrėsi kino apie tą paleistuvę! Tuo metu jų namuose gyveno samdiniai Viktoras ir Marytė Bruzguliai, jie moters sprendimui irgi pritarė. Tai buvo mergaitei pilietiško pamokos.

Bijodamas nacionalizavimo, tamsiais vakarais Albertas Kalninis pervežė pas kaimynus dalį padargų, pervarė gyvulius. Tuo metu kaime tvyrojo baimė. Atvyko mokesčių rinkėjai. Teko krauti jiems į vežimus paskutinius grūdus ir atiduoti „buožės“ mokesť. Vaikai girdėdavo tėvų dejavimus, suprato, kad tie mokesčiai yra labai dideli. Kartą aktyvistai suvarė kaimo žmones ir pradėjo agituoti į kolūki. Aiškino, kaip bendrai dirbdami žemę gerai gyvens, kaip išnyks rėžiai, visi bus lygūs. Tada atsistojo Albertas Kalninis ir pasakė, kad į kolūki nestos, nes jis reikalingas tik tinginiams. Tai, matyt, ir nulėmė šios šeimos likimą. Vėlyvą 1950 metų rudenį juos ištremė į tolimą Altajaus kraštą...

(Bus daugiau)

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Petras Klimas – vienas iš Lietuvos valstybės kūrėjų

1891-ųjų vasario 23-iają Bernardo ir Elenos Klimų šeimoje gimė trečias sūnus ir bažnyčios naujagimių knygoje atsirado įrašas Petras Damijonas Klimiševskis. Tuometinėje Lietuvoje toks sulenkinimas ar surusėjimas – dažnas reiškinys. Ne vieną šimtmetį formuotos ir skleistos nuostatos turėjo įtakos žmonių sąmonei. Taip pasikeitęs pavardės galūnė, lietuvis palengvindavo sau gyvenimą ir ištirpdavo slavų jūroje, bet P. Klimo nepaveikė ši pavardės keitimo magija.

Petras Klimaševskis gimė spaudos draudimo metais, galbūt todėl labai vertino spausdinto žodžio reikalingumą ir jo galią. Kad ir kur vėliau dirbo, dalis jo laiko buvo skirta būtent šiai sričiai. Dar mokydamsis Marijampolės gimnazijoje septintokas Petras su bendraminčiais pradėjo leisti slaptą lietuvišką laikraštėlį „Mokinių draugas“. Užgana revoliucingo turinio straipsnius gimnazistus net teisė. Vaikus išgelbėjo garsus savo iškalba advokatas Andrius Bulota. Šis rimtas likimo smūgis neišgąsdino. Nuopat jaunų dienų nutaręs veikti savo pavergtos tautos labui, P. Klimas darė tai iki gyvenimo pabaigos.

Tik keliais žodžiais prisiminkime, kokių laikotarpiu jis pradėjo savo sąmoningo gyvenimo žingsnius. 20 amžiaus pradžioje Rusija virto didelių socialinių ir politinių prieštaravimų vieta. Carinės valdžios galia buvo pažeista ne išorės priešų, o rimtų vidinių problemų, kurias spręsti nebuvo paprasta. Labai greitai revoliuciniai ūkiai pasiekė ir imperijos pavergtas tautas. Erdvėje sklandė dar sunkiai įvardijamos laisvės idėjos.

1910 metais atvykęs į Maskvą P. Klimas įstojo į teisės fakultetą, taip pat rimtai susidomėjo filosofija ir istorija. 1911 metais jis perima iš Stasio Šilingo, „Aušrinės“ laikraščio įkūrėjo, redaktoriaus pareigas. „Aušrinė“ nepaprastai greitai suvienijo lietuvišką jaunimą, gyvenantį ne tik Lietuvoje, bet ir kituose Europos kraštuose. Tarp didelės gausos jų siunčiamų literatūrinių kūrinėlių randame ir gerokai išsiskiriančiu turiniu P. Klimo straipsnių. Kad ir kokia būtų jų tema – kultūrinis darbas, laikraščio apžvalgos, lietuvių visuomenės vidinės problemos, politinės diskusijos – visuose plačiai apžvelgta situacija, jie yra analitinio-aiškinamojo pobūdžio, gilūs, filosofiški. Taip rimtai „Aušrinėje“ rašė tik keli autoriai: S. Šilingas ar R. Bytautas.

Diplomuotas teisininkas P. Klimas grįžo į Vilnių, jau tapusį lietuvių tautinio judėjimo centru. Tačiau prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. Vokietija, okupuodama Lietuvą, Latviją ir Estiją, atvirai kalbėjo apie germanizavimą ir naujos valstybės, pavaldžios vokiečiams, sukūrimą. Tuomet ypač akivaizdus tapo P. Klimo ryžtas priešintis ir aktyvi veikla, kad kuo labiau pagerintų tautiečių padėtį. Jis išitraukė į labai svarbios tuomet lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpti (DNNKS) veiklą, be to, atsidūrė visų viešų ir slaptų lietuvių susibūrimų centre. P. Klimas buvo Inteligentų būrio Lietuvos reikalams tvarkyti komi-

teto narys. Savo dienoraštyje rašė: „Tvirtai susispietęs būrys iš visų srovių ir spalvų paskyrė penkių žmonių vykdomąjį komitetą. Salia A. Smetonos, J. Šaulio, S. Kairio ir kun. Stankevičiaus patekau aš, visų jauniausias. Veiklos baras nebuvo apibrėžtas, pati tikrovė kėlė uždavinių virtines“. Buvo rengiami memorandumai vokiečiams, politinis biuras prisijungė prie „Rusijos pavergtų tautų lygos“, kai buvo kreipiamasi į Amerikos prezidentą V. Vilsoną, organizavo etnografines studijas, siuntė savo delegatus į užsienį, vėliau rūpinosi lietuviško laikraščio atsiradimu, Lietuvių konferencijos organizavimu. Atsiradus galimybei steigti mokykloje įstaigas, kuriose leista dėstyti lietuvių kalbą, pradėti rašyti vadovėliai. Buvo įkurta speciali leidybinė komisija. P. Klimas vadovavo šiam darbu barui. Jis ne tik ėmėsi korektūros ir redagavimo darbų, bet ir pats parašė du vadovėlius, tik trečiasis, skirtas istorijai, neišvydo dienos šviesos. Vokiečiams nepatiko, kad kryžiuočiai ten buvo įvardijami kaip priešai.

1917 metų vasarą po ilgų prašymų ir įrodinėjimų vokiečių okupacinė valdžia išdavė leidimą spausdinti „Lietuvos aidą“. P. Klimas tapo faktiniu laikraščio redaktoriumi. Žinoma, leidinys buvo cenzūruojamas. P. Klimas nuolat žaidė rizikingus žaidimus. Net žodis nepriklausomybė buvo uždraustas. Kartą už šį žodį straipsnyje P. Klimui iškilo karo lauko teismo grėsmė. Tik per jo paties sumanumą viskas baigėsi laimingai. Jis džiaugdavosi, kai sugebėdavo apgauti cenzorius.

Geopolitinė padėtis keitėsi. Tai suteikė lietuviams viltį daryti įtaką Lietuvos likimui, o gal net ir jį pakeisti. Laikraštis turėjo rasti būdų informuoti ir burti visuomenę, aiškinti padėtį, drąsinti. 1917-ųjų rugsėjį Lietuvių konferencijoje išrinkus Lietuvos tarybą, leidinio svarba tapo dar akivaizdesnė. P. Klimas nuolat rašydavo straipsnius tuomet aktualiausiais klausimais.

1917 metais Vokietijos padėtis silpnėjo. Vokiečiai planavo padaryti viską, kad išsilaikytų Pabaltijyje. Buvo nutarta žaisti dviprasmišką politinį žaidimą. Iš vienos pusės būtų demonstruojamas Amerikos prezidento V. Vilsono demokratinių kiekvienos tautos apsisprendimo principų taikymas, tačiau tuo pat metu lietuviai būtų priversti slapta pasirašyti keturias konferencijas. Jos surištų Lietuvą su Vokietija. Savo tikslams realizuoti okupantai siūlė kai kuriems žymiesiems lietuvių inteligentijos atstovams bendradarbiauti. Šiems atsisakius buvo priversti leisti patiems surengti konferenciją ir išsirkinti savo tautos atstovus.

Tuo pat susibūrė grupė asmenų, kurių tikslas buvo sukviesti žmones iš viso krašto, aptarti svarstytinus klausimus. Šį didžiulį darbą atliko visai nedidelis būrelis žmonių, vadinamasis organizacinis komitetas. Jame darbavo si ir P. Klimas.

1917 metų rugsėjį į Lietuvių konferenciją Vilniuje atvyko 214 delegatų. Svarstyti labai svarbūs ateities klausimai. Išrinkti tautos atstovai – Lietuvos

taryba – dvidešimt vyrų. Tarp jų ir 27 metų P. Klimas. Nuo to momento jie tapo atsakingi už Lietuvos ateitį.

Tačiau politinė situacija buvo nepaprastai paini, besikeičianti, o vokiečių spaudimas galingas. Tarp tarybos narių tyrojo įtampa, netgi nervingumas. Gruodžio 11 dieną vokiečių karinė vadovybė pareikalavo pasirašyti rezoliuciją. Pažadėta leisti skelbti nepriklausomybę, jei bus pasirašytos keturios sutartys su Vokietija: armijos, finansų, mokesčių ir transporto srityse. Tarybos nariai bandė švelninti rezoliucijos tekstą savo naudai. Vokiečiai pakeitimus užprotestavo. Pasirašius šį dokumentą Taryba tuoj pat suskilo. Keturi iš jų: J. Vileišis, M. Biržiška, S. Kairys ir S. Narutavičius reikalavo visiškos nepriklausomybės be jokių ryšių su kokia nors valstybe. Likusių šešiolikos vieningumas palaipsniui blėso. P. Klimas rašė, jog nei A. Smetona, nei J. Šaulys jau nebesikalba, į susirinkimus nekviečia: „Pareiškiau ir aš, jog būsiu priverstas išstoti, jei taryba nepriims išstoju siųjų antrą kartą apsvarstyti ir bendrą darbą nustatyti. (...) Jaučiuosi it pakartas.“ Skilimas sustabdė bet kokius galimus lietuvių veiksmus. Nejauku net įsivaizduoti, kaip vokiečiai būtų pasinaudoję susidariusia padėtimi, jei P. Klimas nebūtų sėkmingai atlikęs vienytojo vaidmens. „Taryba prašė mane būti tarpininku, talkintoju, turbūt laikydama mane artimiausiu „maištininkams“. Delikačiai pasikalbėjęs su abiem pusėmis jis rado būdą kaip sutaikyti Lietuvos tarybos narius. Prasidėjo karštos diskusijos dėl Akto teksto.

1918 metų vasario 16 dieną susivienijusi Lietuvos taryba paskelbė atkuriant nepriklausomą Lietuvos valstybę be jokių ryšių su kokia kita valstybe. Naktį iš vasario 16-osios į 17-ąją P. Klimas su dviem spaustuvės darbuotojais slapta atspausdino „Lietuvos aidą“ numerį su Nepriklausomybės deklaracija. Tai progai buvo skirtas ir P. Klimo vedamasis straipsnis. Laikraštį planavo platinti slapta.

Vokietija, 1918 metų lapkritį pralaimėjusi karą ir gavusi įsakymą trauktis, atrišo rankas Lietuvos tarybai, kuri ėmėsi pirmųjų valstybės atkūrimo darbų. Tais pačiais metais Užsienio reikalų ministras A. Voldemaras į ministeriją pakvietė pirmąjį darbuotoją – P. Klimą. Labai greitai jo darbo vieta iš Lietuvos perkelta į Paryžių, kur vyko Taikos konferencija. Jis buvo paskirtas Lietuvos delegacijos sekretoriumi: nuolatos rūpinosi daugybės raštų sudarymu, jų įteikimu Taikos konferencijai bei aukščiausiesiems kitų valstybių pareigūnams. Šefavo Paryžiuje įkurto lietuvių spaudos biuro darbą ir propagandos reikalus. Be to, privalėjo derinti visos lietuvių delegacijos veiklą ir siųsti ataskaitas Lietuvos vyriausybei.

Taikos konferencijoje susikirto visų valstybių ir valstybių užsienio politika. Galingieji braižė naują Europos žemėlapi. Nors Pirmasis pasaulinis karas pasibaigė, bet padėtis buvo labai nestabili ir senojo žemyno lyderiai vis keitė savo nuostatas. Lietuvos delegacija atkakliai priešinosi prieš norą pri-

jungti ją prie Rusijos ar Lenkijos. Jie dėjo visas įmanomas pastangas ištvirtinti senose lietuviškose etnografinėse žemėse. P. Klimas visą valstybės atkuriamąjį laikotarpį dalyvavo konferencijose, derybose ar kitokiuose politiniuose susitikimuose, kur buvo sprendžiamas jos teritorijos klausimas. Paryžius buvo pirmoji vieta, kur vadovautasi jo autoritetinga nuomone, reikalaujant būsimos Lietuvos valstybės sienų. P. Klimas remdamasis pagrįsta etnografinė medžiaga reikalavo ir dalies Mažosios Lietuvos prijungimo. Deja, pavyko atgauti tik siaurą pajūrio ruožą, pavadintą Klaipėdos kraštu.

Daugelis vilniečių ar klaipėdiečių, jei ir girdėję P. Klimo pavardę, tai dažniausiai nežino, jog jis – vienas iš to būrio, dėjusio neįtikėtinas pastangas, kad Klaipėdos ir Vilniaus kraštas priklausytų Lietuvai. Versalio sutartyje buvo įrašyta, jog Klaipėdos kraštas yra sena etnografinė lietuvių žemė ir turės atitekti Lietuvai, tačiau įgyvendinant šią nuostatą susikirto kai kurių valstybių interesai. E. Galvanauskas, P. Klimas, O. Milašius, K. Balutis, kiek vėliau V. Sidzikauskas net penkerius metus painiuose politiniuose žaidimuose su Ambasadorių konferencija, o vėliau su Tautų sąjunga kovojo dėl Klaipėdos krašto susigrąžinimo.

Pasibaigus karui su bolševikine Rusija, imta ruošti deryboms su buvusiu okupante. Jos tęsėsi apie du mėnesius ir buvo sunkios. P. Klimas dalyvavo kaip užsienio reikalų ministerijos viceministras. Jo misija derybose – susitarti dėl pietrytinės sienos. Planuota atsikovoti taip vadinamą Lietuvos etnografinę branduolį. 1920 metų liepą pasirašytoje sutartyje buvo užfiksuota Lietuvos-Rusijos siena. Lyda ir Gardinas dar buvo lietuviškose žemėse. Posėdžiuose P. Klimas rėmėsi išsamia istorinių etnografinių duomenų analize. Jis minėjo, kad vėliau G. Čičerinas ir A. Jofė juokavo, jog „nugalėjau juos, šokinėdamas lyg varlė prieš dalgį“.

1923–1943 metai – tai P. Klimo diplomatinės karjeros metai. Jis nebuvo eilinis diplomatas, valstybės kūrėjo dvasia liko gyva. Akla instrukcijų nevykdė, turėjo savo nuomonę ir drąsiai ją reikšdavo. Bet tai jokių būdu nebuvo egoizmo ar anarchijos apraiškos. Aukščiausios valstybės pareigūnai konsultuodavosi su juo svarbiausiais klausimais. P. Klimo politinės pažiūros buvo labiau artimos kairiesiems. Socialdemokratinės idėjos jam buvo priimtinos ypač jaunystėje. Tačiau visą gyvenimą jis išliko nepartinis. Kaip dr. A. Gerutis rašė, jis „buvo ir liko pragmatikas, vadovavęsis savo darbe ne kokiomis partinėmis dogmomis, o apsisprendimu, kas naudinga tautai ir kraštui.“

1925 metais P. Klimas pradėjo dirbti Lietuvos nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Paryžiuje. Čia diplomatai teko demonstruoti aukštąjį pilotazą. Lietuva siekė kuo draugiškesnių santykių su to meto Europos lydere Prancūzija, o Lenkija, su kuria lietuviai neturėjo net diplomatinių santykių, buvo jos sąjungininkė.

(keliamą į 7 psl.)

Stabtelėjimas prie Prezidento A. Stulginskio asmenybės

Rugsėjo 22 dieną suėjo 47 metai nuo pirmojo konstitucinio Lietuvos Respublikos Prezidento Aleksandro Stulginskio mirties. Neteko girdėti, kad apie šią datą nors žodeliu būtų užsiminusi mūsų žiniasklaida... Aleksandras Stulginskis prie mūsų valstybės vairo su savo kūrybine energija demokratiškai išrinktas stovėjo šešerius metus. Jis būdamas vienas iš Lietuvos krikščio-

nių demokratų partijos steigėjų ir jos programos kūrėjų, rūpinosi krikščioniškos demokratijos idėjų plėtojimu bei įgyvendinimu, visapusišku Valstybės stiprinimu. A. Stulginskis reikalavo, kad kariuomenės vadais būtų susipratę lietuviai, savo krašto patriotai, neabejingi Lietuvos nepriklausomybei žmonės. Jis rūpinosi Lietuvos mokslo plėtra, dėjo pastangas, kad būtų įvyk-

dyta žemės reforma. Jis rašė: „Žemės reforma Lietuvoj – neatidėliotinas klausimas. Greta didelių dvarų skursta bežemių ir mažažemių minios. Lietuvos demokratinėje respublikoje neturės būt sūnų ir posūnių. Lietuva niekam nebus pamotė. Mokslas turi būti prieinamas ne tik didžiūnų rūmams, bet ir kaimų bakažėms...“

(keliamo į 8 psl.)

Petras Klimas – vienas iš Lietuvos valstybės kūrėjų

(atkelta iš 6 psl.)

Nepaisant Lenkijos vedamos priešiškos politikos, Lietuvos–Prancūzijos santykiai palaipsniui darėsi geresni. Trečiajame dešimtmetyje prancūzai jau žvelgė kitomis akimis. Tai buvo didžiulis ir P. Klimo nuopelnas.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui ir atsiradus aiškiems ženkliams, kad sovietų Rusija okupuos Lietuvą, 1940 metų birželio 2 dieną užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys paskyrė užsienyje likusios diplomatijos šefu Stasį Lozoraitį, pirmuoju pavaduotoju – P. Klimą, antruoju – J. Šaulį. Tačiau likimo smūgiai buvo negailestingi – „ministrom inostranich del“ vadino jį Čeliabinskio lageriuose.

1954 metais grįžęs iš tremties P. Klimas apsigyveno Kaune. Žmogus, nuo jaunų dienų sąmoningai aukojęs savo gyvenimą valstybės atkūrimui, o vėliau jos stiprinimui, sovietmečiu gavo „liaudies priešo titulą“. Tautos dvasios palaikytoju P. Klimas išliko ir tuomet, kai buvo visiškai izoliuotas, ignoruojamas, sunkiai sirgo ir prastai matė. Tuomet, kai svetima valstybė kūrė naują Lietuvos istorijos versiją, P. Kli-

mas parašė puikią atsiminimų knygą – istorinį, metraštinį veikalą. Jo rankraštis buvo išvežtas slapta. 1979 metais Bostone pasirodė knyga „Iš mano atsiminimų“. Jis vis dar tiesė kultūrinius saitus tarp Lietuvos ir likusio pasaulio. Iš prancūzų kalbos išvertė Ž. Sand romaną „Indiana“, kurio tiražas tirpte ištirpo.

P. Klimas parašė nemažai labai svarbių istorinių darbų. Rašantieji apie Nepriklausomybės atkūrimą daugiau ar mažiau remiasi P. Klimo „Dienoraščiu“, vėliau išleista knygele „Lietuvos valstybės kūrimas 1915–1918 m.“ bei knyga „Iš mano atsiminimų“.

Čia pat būtina paminėti nedidelį, bet labai svarbų P. Klimo veikalą „Lietuva, jos gyventojai ir sienos“. Kai kam gali atrodyti keista, kad gūdžiausiais karo metais nedidelis būrelis lietuvių inteligentų sumanė priminti Europai Lietuvos etnografines žemių ribas. Pirmiausia knyga buvo išleista vokiečių kalba („Russisch-Litauen“), 1916 metais Verbelio slapyvardžiu. P. Klimas išanalizavo gausybę istorinių, etnografinių šaltinių ir „nubraižė“ Lietuvos etnografinį žemėlapi. Vėliau jis rašė: „Mano uždavinys buvo atgaivinti senąjį

„Lituaniam propria“ – „tikrosios Lietuvos branduolį, kad ir amžių pažeistą ir sudrumstą, bet beveik pilnutinai ištvėrusį savo esmėje, kaip lietuvių tautos relikviją“. Be to, šiame veikalėle jis trumpai, bet labai aiškiai išdėstė tiek politines, tiek psichologines priežastis, kurios ne vieną šimtą metų stipriai veikė žmonių sąmonę, naikindamos lietuviškumą. Pažymėjo, dėl kokių psichologinių veiksnių Lietuva prarado savo aukštuomenės sluoksnį. Kai tekdavo „kautis“ sienų klausimais, lietuviai visada naudojosi šioje knygelėje pateiktais istoriniais-etnografiniais duomenimis.

Rasa IVANAUSKIENĖ

Skelbimai

Tuskulėnų rimties parko memorialiniame komplekse kuriamos naujos ekspozicijos „Projektas – homo sovietikus“ sudarytojai prašo jūsų pagalbos.

Galbūt jūsų namuose yra išlikusių sovietinių (1940–1987) nuotraukų šiomis temomis: kalendorinės ir religinės

šventės – šv. Kalėdos, Naujieji metai, Žiemos šventė, šv. Velykos, Pavasario šventė; kapų priežiūra (raudonųjų ir mūsų partizanų); Sakramantai: Santuoka, Krikštynos, Komunija, Laidotuvės, Paskutinis patepimas; pamaldos, bažnytiniai chorai, kasdienė veikla bažnyčio-

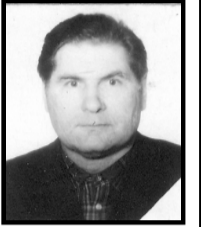
je; šventės prie V. Lenino, I. Černiachovskio, V. Micekičiaus-Kapsuko paminklų, sovietinių karių kapinėse.

Prašome tik skaitmeninių vaizdų, nuotraukas gražinsime. Daugiau informacijos tel. (8 5) 275 1223, e-paštu renginiai.tuskulėnai@genocid.lt.

ILSĖKITĖS RAMYBĖJE

Vladas Naikauskas 1933–2016

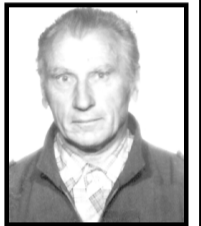
Gimė Šiaulių Palievės k. ūkininkų šeimoje, kurioje augo trys broliai ir trys seserys. 1941 m. kartu su tėvais, broliu ir dviem seserimis ištremtas į Altajaus kr. Barnaulo r. Tėvas mirė 1942 m., šeimą vežant į Jakutiją, motina – 1942 m. Bykove, Bulūno r., Jakutijoje (prie Laptevų jūros). Likęs be tėvų Vladas buvo globojamas vyresnių seserų. Bykove baigė septynmetę mokyklą, vėliau gavo leidimą išvykti į Jakutską. Į Lietuvą grįžo 1958 m. Baigė Kauno politechnikumą, įgijo techniko – mechaniko specialybę. Iki pensijos dirbo Kauno elektros tinklų autotransporto kontoroje. Palaidotas Kauno Karmėlavos kapinėse. Nuoširdžiai užjaučiame artimuosius.

Lapteviečiai

Juozas Biliūnas 1927–2016

Gimė ir užaugo Anykščių r. Niūronių k. ūkininkų šeimoje, auginusioje keturis vaikus. Padėjo tėvams dirbti jų ūkyje. 1947 m. buvo suimtas ir nuteistas, kaip partizanų ryšininkas ir rėmėjas. Kalėjo Intos lageryje. 1949 m. mama su dukterimis ir sūnumi pasisekė pasislėpti nuo tremties, o tėvas buvo ištremtas į Irkutsko sr. Bodaibo r., ten mirė. 1991 m. jo palaikai parvežti iš Bodaibo Artiomoovsko kapinių. 1954 m. išleistas iš lagerio Juozas buvo paliktas Intoje tremtyje neribotam laikui, tačiau 1956 m. Maskva tremtį panaikino. Tais pačiais metais sukūrė šeimą su likimo drauge Ona, o 1958 m. sulaukė dukters Laimos. Intos šachtose dirbo iki 1964 m. Į Lietuvą su šeima grįžo 1965 m., apsigyveno Jonavoje, dirbo Jonavos ATG. Užaugino dvi dukteris, sulaukė vaikaitių. Buvo aktyvus Jonavos filialo narys. 2005 m. jam pripažintas Laisvės kovotojo statusas.

Palaidotas Anykščių miesto kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukterį su šeima bei visus artimuosius.

LPKTS Jonavos filialas

Julija Danutė Gaškaitė 1933–2016

Gimė Panevėžyje, Lietuvos kariuomenės psichologinio Alfonso Gaškos ir mokytojos Anasztazijos Gaškienės šeimoje. Tėvai dažnai keičiant tarnybos, o šeimai – gyvenamąją vietą, Danutei teko mokyti Kupiškėje, Zaideliuose, Panevėžyje. Vidurinę išsilavinimą įgijo Pandėlio vidurinėje mokykloje. 1953 m. įstojo į Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto neakivaizdinį skyrių lietuvių kalbos ir literatūros specialybę ir pradėjo dirbti

Laičių pradinės mokyklos mokytoja. Kai 1958 m. jaunesnioji sesuo Nijolė už pagrindinę antisovietinę veiklą buvo suimta ir nuteista 7 m. lagerio, Julija Danutė iškelta dirbti į Suvainiškį. 1959 m. baigusi Vilniaus valstybinį pedagoginį institutą, pradėjo dirbti mokytoja Pandėlyje, vadovavo Pandėlio mokyklos bibliotekai, rašė į pedagoginę spaudą. Už profesinę veiklą buvo apdovanota. Prasidėjus Sąjūdžiui, išitraukė į aktyvią visuomeninę veiklą, parengė straipsnių „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoms „Pandėlys“ ir „Ramygala“. 2004 m. tapo visuomeninės organizacijos „Iniciatorių sambūris“, kuri rūpinosi Pandėlio bažnyčios bokštų atstatymu, nare. 2010 m. už visuomeninę veiklą gavo apdovanojimą „Už nuopelnus Rokiškio kraštui“. Palaidota Pandėlio kapinėse.

„Iniciatorių sambūris“

Spalio 14 d. (penktadienį) 13 val. Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejus kviečia dalyvauti „Atgimimo“ mokykloje (Čiurlionio g. 92) įvyksiančiame aštuntame tarptautiniame Džukijos partizanų dainų festivalyje „Laisvės kelias“.

Spalio 23 d. (sekmadienį) 15 val. LPKTS Alytaus filialas kviečia aktyviai dalyvauti Alytaus šaulių namuose (S. Dariaus ir S. Girėno g. 10, Alytuje) įvyksiančiame partizaniškų dainų festivalyje. Dalyvaus šeši kolektyvai ir choras „Atmintis“. Pasiteirauti tel. 8 694 07641.

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė
Maketavo Ignas Navickas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas, tel. (8 37) 323 204
el. paštas: tremtinys.redakcija@gmail.com

Įmonės kodas 300032645
Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai
Tiražas 1990 egz.

Kaina
0,60 euro

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Vilniečiai savanoriauti atvyko į Druskininkus

Maždaug prieš mėnesį Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejaus darbuotojai sulaukėme kiek netikėto skambučio iš Vilniaus. Skambino buvusi Druskininkų Senamiesčio vidurinės mokyklos moksleivė Justina Sklėriūnaitė. Sakė prisimenanti ekskursijas „Partizanų takais“, kitus Rezistencijos ir tremties muziejaus renginius ir norėtu, kad apie šią skaudžią mūsų tautos istoriją daugiau sužinotų ir dabartiniai jos kolegos – amerikiečių kompanijos „Western union“ darbuotojai. Pageidavo atvykti sutvarkyti partizanų kapų ar atlikti dar kokių nors panašių darbų. Pageidavimas buvo ir labai netikėtas, ir džiuginantis. Pažadėjau šiai neeilinei iniciatyvai visokeriopą paramą.

Ir štai spalio 7 dieną į muziejų atvyko dešimties jaunų žmonių grupė, tarp jų – trys užsieniečiai (turkas, moldavė ir marokietis), dirbantys minėtoje kompanijoje ir gyvenantys Vilniuje.

Savanoriams buvome numatę pa-

siūlyti sutvarkyti „Mergelės akių“ memorialo aplinką. Tačiau, kai jie atvyko, gana stiprokai lijo. Pasiūlėme pralaukti lietų ir susipažinti su muziejaus ekspozicija. Svečiai, ypač užsieniečiai, buvo labai smalsūs, uždavė nemažai klausimų. Mūsų pasakojimą ir atsakymus į klausimus į anglų kalbą vertė kolegos lietuviai. Savanoriams už gražią iniciatyvą atsidėkojome muziejaus dovanėlėmis – lankstinukais ir knygutėmis, užsieniečiams – anglų kalba. Išsiaiškinome, kad savanoriauti vieną dieną per metus savo darbuotojus yra įpareigojusi kompanijos vadovybė. Tad pakvietėme atvykti vasarą gražiu oru savanoriškai pasidaruoti prie partizanų bunkerių.

Iš muziejaus vilniečius palydėjome prie „Mergelės akių“ memorialo. Nustojo lyti, tik šiek tiek krapnojo. Atsisveikinome, kaip seni bičiuliai, ir savanoriams palinkėjome sėkmingo darbo.

Gintautas KAZLAUSKAS

Stabtelėjimas prie Prezidento A. Stulginskio asmenybės

(atkelta iš 7 psl.)

Aleksandrui Stulginskiui prezidentaujant buvo išleisti visi pagrindiniai Lietuvos įstatymai, suorganizuoti mūsų tautinės kultūros židiniai, padėti ūkinio gyvenimo pagrindai, buvo įtvirtinta Lietuvos nepriklausomybė, atgautas Klaipėdos kraštas, atkurta ekonomika, įvykdyta garsioji žemės reforma, įkurtas Lietuvos universitetas, pastatyta daug mokyklų, įvesta stipri to meto valiuta – lietuviškas pinigasis litas, priimta Lietuvos valstybės Konstitucija, Jungtinės Tautos pripažino Lietuvos valstybę. Jis visada pasižymėdavo kuklumu, sąžiningumu ir dideliu darbštumu, nemėgo pramogų, pobūvių, tuščių kalbų. Neišpuikusias žmogaus šios savybės reikšėsi ir vėliau – jam ūkininkaujant Kretingos rajone. Prelatas Mykolas Krupavičius apie A. Stulginskį, kaip ūkininką, rašė: „Kelis kartus buvau aplankęs naują, įdomų, iš prezidentų išėjusį ūkininką, bet nė karto neradau jo be pavėšiaujančio ar ištaigingai fotely išsitiesusio, savo rūmeliuose nerūpestingai laiką leidžiančio, kaip buvo pratę seni dvarininkai elgtis. Jų vietą užėmė lietuvis ir jis įnešė į jų rūmus lietuviško ūkininko tradicijas ir rūpestingumą. Kiek kartų jį aplankydavau, tiek kartų jį rasdavau laukuose vienmarškinį, basą, paraitotomis kelnėmis ir rankovėmis prie to-

kių darbų, kokius darbymečiu dirba kiekvienas ūkininkas. Sąžiningas prezidentas pasidarė sąžiningu ūkininku“.

Sovietams okupavus Lietuvą, stengiasi sunaikinti mūsų tautos genofondą, aktyviausius Lietuvos piliečius. Buvo suimtas ir Aleksandras Stulginskis su savo žmona Onute. Teko išgyventi visus sovietinių lagerių baisumus – buvo nuteistas 25 metams katorgos darbų. Čekistai jį specialiai laikė tarp vagių ir banditų. Tačiau sovietiniai budeliai jo dvasios neįstengė palaužti. Praėjus penkiolikai metų nuo suėmimo A. Stulginskiui ir jo žmonai buvo leista grįžti į Lietuvą. Išidarbino Vytėnų sodininkystės daržininkystės bandymų stotyje. Apie savo gyvenimą jis rašė: „Kambariuką mes turime 2,5 x 2,5 metro didumo. Talpinamės. Bendrai imant, jaučiuosi neblogai. Turime nusipirkę sofą senelei gulėti, o aš guliu sudedamoj lovutėje.“ Tačiau sovietinis teroras nesiliovė: po dvejų metų už atsisakymą parašyti prisiminimus, juodinančius prieškarį Lietuvos Respubliką, buvo atleistas iš darbo, motyvuojant pensijos paskyrimu... O ta pensija, kaip rašė A. Stulginskis, – dviem trimis dienoms pragyventi užtektų, tik akių mulkinimas. Dukra Aldona, medikė, gyvenusi užsienyje, savo siunčiamais siuntiniais neleido tėvui badauti.

Prezidentas Aleksandras Stulginskis mirė 1969 metais. Jo laidotuvėms vadovavo kanauninkas Juozapas Stankevičius. Palaidotas šalia savo žmonos Kauno Panemunės kapinėse, palikęs mums didelio pasiaukojimo dirbti Lietuvai pavyzdį.

Gera, kad šią taurią asmenybę gražiai prisimena jo vardu pavadinta mokykla Kaune. Ir šį kartą Aleksandro Stulginskio mokyklos – daugiafunkcinio centro bendruomenė aktyviai dalyvavo Gerojo Ganytojo bažnyčioje aukotose šv. Mišiose, skirtose buvusiam Lietuvos Prezidentui. Mišias aukojo ir įtaigų pamokslą pasakė intelektualus kunigas Nerijus Pipiras. Popietėje mokyklos bendruomenės atstovai, vadovaujami direktoriaus Vytauto Dubausko ir jo aktyvios pavaduotojos Jolantos Urbonaitės, prasmingai malda ir Lietuvos himnu pagerbė A. Stulginskį susirinkę prie jo kapo. Čia dalyvavo ir TS-LKD Kauno skyriaus LKD bendrijos narių būrelis. Mokyklos aštuntos klasės mokinės Eimantė Žitkutė ir Gabrielė Bobinaitė raiškiai skaitydamos,

pateikė svarbiausius Prezidento veiklos ir jo gyvenimo epizodus. Prie kapo taip pat kalbėjo mokyklos direktorius V. Dubauskas, LKD bendrijos Kauno skyriaus pirmininkė Audronė Zamalienė ir šių eilučių autorius. Kalbėtojai pabrėžė Prezidento dvasios kilnumą ir tai, kas daro žmogų didį ir nemirtingą. A. Stulginskio tvirtas tikėjimas Dievu bei savo Tėvynės Lietuvos gyvybingumu padėjo jam ištvirti visus gyvenimo sunkumus. Prisiminta ir jau mūsų minėto prelado M. Krupavičiaus mintis: „Kiekvienam lietuviui jo šviesios asmenybės turi būti sektinu pavyzdžiu ir rodimiu, kuriuo keliu eiti ir kuria programa vaduotis. Tik stulginskis kelias ir jo darbų ir gyvenimo pavyzdys lietuvių padarys savo vardu vertu ir savo pasirinktų idealų pilnutiniu įgyvendintoju bei vertingu savo tautos ir Tėvynės nariu“.

Prezidento A. Stulginskio gyvenimo žingsnių, jo kilnių darbų pavyzdžiu turėtų sekti ir mūsų politikai, mūsų dienose besiveržiantys kandidatai į Lietuvos Seimą.

Zigmas TAMAKAUSKAS

Paminėjome 1951 metų trėmimą

Gelgaudiškyje

LPKTS Šakių filialo nariai 1951 metų trėmimo sukaktį paminėjo Gelgaudiškyje. Nuotraukoje akcijos organizatoriai: Šakių filialo pirmininkas Vilhelm Haase, Antanas Bajerčius ir Irena Haase.

Dėmesio!

LPKTS knygynėlis laikinai uždarytas remontui. Knygų kviečiame įsigyti internetu www.lpkts.lt arba LPKTS buveinėje (Laisvės al. 39, Kaune) 2 aukšte 1 kabinete.

